

СЕМІЯТЫЧНАЯ ПРЫРОДА МЕТАНІМІІ

Даследаванне метаніміі як элемента дыскурснага аналізу тэкстаў СМІ дазваляе асэнсаваць гіпотэзу знакавай прыроды гэтага тропа. Рэалізацыя семантычнага па сумежнасці пераносу ў мастацкіх, публіцыстычных, рэкламных і іншых друкаваных тэкстах часта абумоўліваецца дэйктычнай функцыяй знака, паколькі вывучэнне семантычнага і прагматычнага ўзроўняў семіётыкі карэлюе паміж знакам і адрасатам, а таксама вызначае значнасць і каштоўнасць таго ці іншага знака паводле сігніфіктыўнай інтэрпрэтацыі.

Семіётыка мае прадметам вывучэння знака ў звязку з адрасатамі праз дэнататыўную і канататыўную сутнасці, што ўмоўна адпавядае лінгвістычнаму тлумачэнню вобразнасці і імпліцытнасці тропу, у першую чаргу метафары і метаніміі. Дэнатацыя, як першасны узровень успрымання знака, атаясамліваецца з прамым значэннем мнагазначнага слова; канатацыя з'яўляецца другасным узроўнем, які ўспрымаецца як новае ці іншае значэнне пэўнага знака. Так, у метаніміі ў якасці дэнатацыі можа разглядацца прамое значэнне слова ці цэлай канструкцыі, а канатацыя перадае другаснае, пераноснае па сумежнасці значэнне.

Прапанаваныя рознымі семіётыкамі (Ф. дэ Сасюр, Ч. Пірсам, Ч. Морысам, Р. Бартам і інш.) агульныя прынцыпы, тыпалогіі, класіфікацыі вызначэння знакаў і знакавых сістэм кваліфікуюць таксама і метанімію як семіятычную адзінку, якая з'яўляецца сродкам канстрування паведамленняў і формай інтэрпрэтацыі сацыяльнага вопыту.

Метанімія, такім чынам, можа з'яўляцца знакам, які наўмысна выкарыстоўваецца не па прыродным прызначэнні, а сведчыць пра іншыя прадметы, рэчы, служыць для перадачы пэўнай (сумежнай) інфармацыі. Гэты троп у канкрэтным тэксце набывае знешнія і ўнутраныя ўласцівасці семіятычных знакаў, якія прагназуюцца свядомасцю ці могуць ўспрымацца энсарна.

Семантычны перанос прымяняецца ў розных дыскурсах для прэзентацыі неаднатойнай актуальнай інфармацыі, і найбольш паказальнымі ў гэтым плане з'яўляюцца публіцыстычныя тэксты.

Метанімія складаецца са структурна абмежаванага набору канцэптаў: дэнататыўна-рэферэнтнае счэпленне (ядро), *tertium comparationis* (цэнтральная пазіцыя), аб'ект, перыферыя і імпліцытнасць (як вынік трапеічнага працэсу).

На канататыўным узроўні метанімія, асабліва рэкламная, перцэптуецца аднастайна і прыводзіць да аднолькавых асацыяцый. Напрыклад, у рэкламным паведамленні: «Подарок от принцесс! Каждый, приславший 10 мая 10 медальонов, вырезанных с любых пачек чая «Принцесса Нури», «Принцесса Канди», получит в подарок кружку!» (Ва-банк, 2004, 4 апр.) дэнатацыя слова *принцэса* (царская асоба) прыводзіць да сумежнага значэння, якое аднастайна адлюстроўваецца праз канатацыю ў назвах чаю («Прынцэса Нуры», «Прынцэса Кандзі»).

Метанімія як семіятычны знак мае здольнасць рэпрэзентаваць не толькі адзінкавыя рэаліі, але і цэлыя іх класы. У публіцыстычных мадэлях

тыпу: «Тры зоркі ў Ратамцы. Ратамка чарговы раз прымае міжнародныя спаборніцтвы па трохбор'ю» (Мінская праўда, 2007, 6 вер.) і «Аптэчка для камбайнера. Падчас уборачнай кампаніі прафілактычныя медыцынскія агляды механізатараў праводзяцца загадзя. Правярылі забяспечанасць аўтатрактарнай тэхнікі медыцынскімі аптэчкамі» (Мінская праўда, 2007, 31 ліп.) канататыўнае значэнне адзінкавых паняццяў у лексемах *зоркі* і *аптэчка* абумоўліваюць выбар агульнай ідэі, кадыфікаванасці тэкстаў.

Знакавыя ўласцівасці метаніміі адлюстроўваюць яе здольнасць уваходзіць у разнастайныя камбінацыі, якія дэманструюцца нават у сумежным суаднясенні саміх паняццяў: метанімія і найменне, метанімія і ўніверсум, метанімія і ілюзія, метанімія і знак, метанімія і іншасказанне.

Метанімія, як і большасць семіятычных адзінак, часта рэалізуецца сітуацыйна і выбар яе тлумачыцца асацыятыўнымі здольнасцямі інтэрпрэтатара. Напрыклад, у нарысе У. Караткевіча «Казкі Янтарнай краіны» семантычны перанос з назвы каменя *янтар* прыводзіць да сітуацыйна выбраных трансфармацый, якія тлумачацца лексемамі *краіна*, *зямля*, *мора*, *людзі*, *іх знешні выгляд*: «Паміж латгалскімі азёрамі і Балтыйскім морам ляжыць Янтарная краіна. І ўсё на гэтай зямлі мае янтарны колер. І валасы ў людзей, і свежыя зрубы, і нават піва...» [1, 14]. Метанімія *Янтарная краіна* ўжываецца аўтарам для стварэння вобраза-знака, які раскрывае сэнс і змест тэксту.

Троп (метанімія) сістэмна звязваецца з іншымі структурнымі элементамі тэксту, якія ўсе разам уключаюцца ў яго лінгвістычную арганізацыю, «калі катэгорыі дыскурсу могуць паслужыць апісанню разнастайных відаў ускоснага (іншасказальнага) значэння» [2, 353].

Такім чынам, рэалізацыя метаніміі ў розных тэкстах дае падставы аналізаваць яе як семіятычную адзінку, а дакладней – знак, якому ўласцівы набор семіятычных якасцей, прымет і характарыстык, што паглыбляе крытэрыі яе цэласнага вывучэння ў межах агульнага даследавання розных тыпаў дыскурсу.

1. Караткевіч У. Казкі Янтарнай краіны // Збор твораў: у 8 т. Т. 8. Кн. 2. – Мінск, 1991. – С. 14–47.

2. Тодоров Ц. Семиотика литературы // Семиотика: сб. статей. – М., 1983. – С. 350 – 354.